

Mahmoud Zayyat - Stringer - AFP

לבנון וסוריה: עשור של הכרעות – ממלחמת לבנון השנייה למלחמת האזרחים הסורית

אייל זיסר

INSS

המכון למחקרי ביטחון לאומי

THE INSTITUTE FOR NATIONAL SECURITY STUDIES

INCORPORATING THE JAFFEE
CENTER FOR STRATEGIC STUDIES

TEL AVIV UNIVERSITY
אוניברסיטת תל-אביב

עשור למלחמת לבנון

מבוא

העשור האחרון במרחב הסורי-לבנוני עומד בסימן של שתי מלחמות: האחת, מלחמת לבנון השנייה בקיץ 2006, בין ישראל לבין חזבאללה; השנייה, מלחמת האזרחים הסורית, שראשיתה במאסד 2011 ושסופה עדיין אינו נראה באופק. שתי המלחמות מהוות אבן דרך ואף חוויה מעצבת בעבור לבנון וסוריה, ורישומן יורגש בהן עוד שנים רבות.

מלחמת לבנון השנייה נתפסה עם סיומה כשעתו היפה של חזבאללה, ויותר מכך – של בשאר אל-אסד, אשר ניכס לעצמו את הישגיו של הארגון השיעי בעימות עם ישראל, וזאת בלי לירות ירייה אחת. לעומת זאת, מלחמת האזרחים בסוריה הייתה עת משבר לחזבאללה בתוככי לבנון ומחוצה לה, אבל בראש ובראשונה הביאה את נשיא סוריה למצוקה קיומית: במהלך חמש שנות המלחמה הראשונות נדמה היה לא אחת כי גורלו של בשאר אל-אסד נחרץ וכי ימיו בשלטון ספורים. עם זאת, בשתי המלחמות לא היה מדובר רק בגורלם האישי של חסן נסראללה או בשאר אל-אסד, אלא בראש ובראשונה בגורלן, ולמעשה אף בעצם קיומן, של הישויות המדיניות הסורית והלבנונית כאחת.

מלחמת לבנון השנייה נתפסה עם סיומה כשעתו היפה של חזבאללה, ויותר מכך – של בשאר אל-אסד, אשר ניכס לעצמו את הישגיו של הארגון השיעי בעימות עם ישראל, וזאת בלי לירות ירייה אחת

הערביות במזרח התיכון. אלו נחלשו ואף הלכו ושקעו, כשהן מותירות מאחוריהן ואקום, אותו מילאו ארגונים סמיידינתיים דוגמת חזבאללה וחמאס. ארגונים אלה מצידם נגררו, בסופו של דבר, לעימותים – בין אם מדובר בעימות חיצוני (מול ישראל במקרה של מלחמת לבנון השנייה בקיץ 2006), ובין אם מדובר בעימות פנימי (במקרה של מלחמת האזרחים המתחוללת בסוריה מאז אביב 2011). לצד זאת, מלחמת לבנון השנייה ומלחמת האזרחים בסוריה, ותוצאותיהן, מהוות ביטוי לאובדן מרכזיותו של הסכסוך הישראלי-ערבי וממילא לחוסר היכולת של מנהיגים ומדינות בעולם הערבי לתרגם את הישגיהם בעימות עם ישראל ל"סחורה עוברת לסוחר" מול קהלי הבית שלהם. כל זאת, נוכח האתגרים הפנימיים בפניהם הם ניצבים.

עובדה חשובה עוד יותר היא ששני אירועים אלה מהווים ביטוי בולט לחדירתה של איראן ללבנט, כחלק מחתירתה להשגת הגמוניה אזורית. חתירה זו מלווה בנכונות איראנית להגיע לחיכוך עם ישראל, ואף לעימות לא ישיר אתה (כפי שהומחש במלחמת לבנון השנייה), וכן לחיכוך עם העולם הערבי הסוני, ובכלל זה עם טורקיה, במה שנוגע להקשר הסורי. למעשה, מלחמת לבנון השנייה ומלחמת האזרחים בסוריה חזקו את הנוכחות האיראנית באזור, גם אם גבו מחיר כבד מהלקוחות המקומיים של טהראן – חסן נסראללה ובשאר אל-אסד. המצב שנוצר הותיר את ישראל כשהיא מתלבטת באשר למענה שעליה לתת לאתגר האיראני הניצב בפניה.

מלחמת לבנון השנייה – המלחמה הישראלית-איראנית הראשונה

עם סיומה של מלחמת לבנון השנייה מיהר חסן נסראללה, המזכיר הכללי של ארגון חזבאללה, לתאר אותה כניצחון היסטורי עד כדי "ניצחון אלוהי" על ישראל. לדבריו, המלחמה הייתה נקודת מפנה במאבק הישראלי-ערבי, העתיד לעמוד מכאן ואילך בסימן של ניצחונות ערביים שיביאו את ישראל אל סופה.¹ בשאר אל-אסד, בעל בריתו של נסראללה,

לכאורה, מדובר בשני אירועים שהתרחשו על שני צירים מקבילים שאין קשר ביניהם: הראשון סובב את מערכת היחסים בין ישראל לבין חזבאללה וסוריה, כשברקע נמצאת איראן; השני הוא משבר פנימי במהותו שרקעו חברתי-כלכלי, אשר פרץ בתוככי סוריה וממנה זלג ללבנון. למעשה, ניתן לקשור בין שני אירועים אלה, בוודאי בכל האמור במשמעות הגאואסטרטגית שלהם. שתי המלחמות הן ביטוי לחולשה המובנית של השחקנים המדינתיים באזור, כלומר המדינות

המאמר לקוח ממזכר מיוחד: 'העשור השקט': 2006-2016, בהוצאת המכון למחקרי ביטחון לאומי, שצפוי להתפרסם במהלך 2016.

מיהר לנכס לעצמו את הניצחון שהשיג לדעתו חזבאללה על ישראל. הוא גם רמז כי סוריה עשויה לאמץ את דרכו של הארגון – דרך של התנגדות חמושה (מְקַאֶמָה) – ואף ליישם אותה בחזית רמת הגולן, שבה הקפידו הסורים עד אז לשמור על שקט מוחלט, וזאת במטרה לאלץ את ישראל להשיבה לידיהם.²

היו רבים אחרים, בישראל, אך גם, ובעיקר, בעולם הערבי, שביקשו לראות במלחמת לבנון השנייה לא סיבוב נוסף, שישי במספר, של העימות הישראלי-ערבי, אלא דווקא את מלחמת איראן-ישראל הראשונה. להבנתם ולטענתם, חזבאללה נלחם הפעם הזו את מלחמתה של טהראן, בשירותה ובשליחותה, ולא את מלחמתה של לבנון או את מלחמתם של הערבים.³ עדות להלך רוח כזה ניתן למצוא בנכונותם של לבנונים רבים, אפילו מקרב בני העדה השיעית, לצאת נגד חזבאללה. הם עשו זאת, הגם שלא בפומבי, אפילו בעצם ימי המלחמה, כפי שלימדו מסמכיה של שגרירות ארצות הברית

הישגו העיקרי של חזבאללה במלחמת לבנון השנייה התבטא ביכולתו לשרוד את המתקפה הישראלית ולהמטיר טילים על ישראל עד ליומה האחרון של המלחמה. בכך הצליח הארגון לנצל את הפער בין הרטוריקה של מנהיגי ישראל, שהבטיחו את חיסולו המוחלט, ובין היעדר היכולת לממש מטרה כה מרחיקת לכת ובלתי ריאלי (בעליל (בוודאי נוכח הרתיעה הישראלית מלפעול קרקעית בתוככי שטח לבנון)

בבירות שהודלפו לימים ל"ויקיליקס".⁴ עדות אחרת לכך ניתן לראות בתמיכה השקטה של מדינות ערביות רבות, ובמיוחד מדינות המפרץ, בישראל במאבקה נגד חזבאללה ונגד איראן.

נסראללה, אסד ואיראן – של מי הניצחון?

הישגו העיקרי של חזבאללה במלחמת לבנון השנייה התבטא ביכולתו לשרוד את המתקפה הישראלית ולהמטיר טילים על ישראל עד ליומה האחרון של המלחמה. בכך הצליח הארגון לנצל את הפער בין הרטוריקה של מנהיגי ישראל,

שהבטיחו את חיסולו המוחלט, ובין היעדר היכולת לממש מטרה כה מרחיקת לכת ובלתי ריאלי בעליל (בוודאי נוכח הרתיעה הישראלית מלפעול קרקעית בתוככי שטח לבנון). מנהיגם של הדרוזים בלבנון, וליד ג'זנבלאט, התבטא לאחר סיומה של המלחמה כי זו העניקה לחזבאללה עמדת בכורה בלתי מעורערת בתוככי הזירה הלבנונית, שהרי אם ישראל כשלה בניסיונה להכות בארגון, אי אפשר לצפות מאף אחד מיריביו בלבנון לעשות כן.⁵ הישגו הגדול של בשאר אל-אסד בעקבות מלחמת לבנון השנייה היה יציאתו למרחב מן ההסגר והמצור שהטיל עליו הממשל האמריקאי בשנים שקדמו לפריצתה. כזכור, בשאר הפך למטרה של ממשל הנשיא ג'ורג' בוש בשל עמדתו המתריסה נגד הפלישה האמריקאית לעיראק באביב 2003, ועוד קודם לכן כיוון שלא התייצב בצד הנכון ב"מלחמה נגד הטרור", עליה הכריזה ארצות הברית בעקבות פיגועי 11 בספטמבר 2001. את המחיר על מדיניותו שילם נשיא סוריה בלבנון: ארצות הברית ניצלה את רצח ראש ממשלת לבנון, רפיק אל-חריירי, בפברואר 2005 כדי לאלץ את סוריה להסיג את כוחותיה מלבנון, ובכך הביאה את שליטתה הממושכת של דמשק במדינה זו אל סופה.

לאחר מלחמת לבנון השנייה נתפסו רבים בישראל לאמונה, ושמה לאשליה, כי בשאר אל-אסד אינו עוד מקור הבעיות באזור, אלא עשוי דווקא לשמש כשותף בפתרון. אמונה-אשליה זו התבססה על ההנחה שבשאר עשוי לשמש גורם חיובי וממתן מול חזבאללה ואיראן, שהפכו לאיום מרכזי על ישראל ומדינות ערביות מתונות באזור, ובשל כך יש לנסות לרכוש את ליבו. הנחה נוספת הייתה שניתוק של סוריה מהברית עם איראן וחזבאללה עשוי להחליש משמעותית את אחיזתה של טהראן בלבנט ולצמצם את יכולתה לבנות מחדש את עוצמתו הצבאית של הארגון. בפועל, חזבאללה דווקא הגדיל את כוחו ועוצמתו הצבאית מאז מלחמת לבנון השנייה: מספר הטילים שברשותו גדל מכ-18,000 ל-12,000 לכ-100,000 כעשור לאחר המלחמה, וחלקם הוא בעל טווח המכסה את כל שטחה של ישראל ויכולת דיוק

המאמר לקוח ממזכר מיוחד: 'העשור השקט': 2006-2016, בהוצאת המכון למחקרי ביטחון לאומי, שצפוי להתפרסם במהלך 2016.

ועוצמת הרס משמעותיות הרבה יותר מאשר הטילים בהם עשה הארגון שימוש ב־2006.⁶ על רקע זה, אין זה מפתיע כי עוד באביב של שנת 2008 יזם ראש ממשלת ישראל דאז, אהוד אולמרט, מגעים עם המשטר הסורי בניסיון להביא להסכם שלום עם דמשק שיפורר את "ציר הרשע" – השותפות בין סוריה, איראן וחזבאללה.⁷ אפילו בושינגטון שלאחר ג'ורג' בוש, הזדה הנשיא הנבחר ברק אובמה לפעול לחימום היחסים עם הנשיא הסורי. מגעי השלום בין ישראל לבין סוריה לא הובילו בסופו של דבר להשגת הסכם שלום בין שתי המדינות, וזאת בשל הפער בעמדות הצדדים סביב דרישת דמשק לנסיגה ישראלית אל חופי הכינרת. גם יחסי ארצות הברית עם סוריה נותרו בקיפאונם.

מלחמת לבנון השנייה ביטאה שינוי בעל

מלחמת לבנון השנייה ביטאה שינוי בעל משמעות גם במאזן הכוחות הפנימי של "ציר הרשע" האיראני-סורי-חזבאללה, אף כי תחילתו של שינוי זה הייתה עוד קודם לפרוץ המלחמה. המדובר במהפך במאזן הכוחות בברית המשולשת, שהתבטא בהפיכתה של איראן לנותנת הטון ולמובילה בה, בהפיכתו של חסן נסראללה לגורם הכוח המקומי המשמעותי בברית, וכפועל יוצא מאלו – בהפיכתו של בשאר אל-אסד לשותף זוט, ואף נגרר, בברית זו

משמעות גם במאזן הכוחות הפנימי של "ציר הרשע" האיראני-סורי-חזבאללה, אף כי תחילתו של שינוי זה הייתה עוד קודם לפרוץ המלחמה. המדובר במהפך במאזן הכוחות בברית המשולשת, שהתבטא בהפיכתה של איראן לנותנת הטון ולמובילה בה, בהפיכתו של חסן נסראללה לגורם הכוח המקומי המשמעותי בברית, וכפועל יוצא מאלו – בהפיכתו של בשאר אל-אסד לשותף זוט, ואף נגרר, בברית זו.

מכור, עד לעלייתו של בשאר שלטון בדמשק ביוני 2000, סוריה היא שנתנה את הטון בכל הנוגע לנעשה בלבנון, ובכלל זה לנוכחות האיראנית שם. היא קיימה נוכחות צבאית בלבנון ושלטה במדינה זו ביד רמה, תוך שהיא מפעילה

המאמר לקוח ממזכר מיוחד: 'העשור השקט': 2006-2016, בהוצאת המכון למחקרי ביטחון לאומי, שצפוי להתפרסם במהלך 2016.

לא פעם את השפעתה המרסנת על חזבאללה. זאת ועוד, כלל גורמי הכוח בלבנון הכפיפו עצמם למרותה של דמשק, ואף את מגעיהם עם חזבאללה ניהלו דרכה. כאשר עלה בשאר אל-אסד לשלטון, נראה היה כי הנשיא הצעיר נפל שבי בקסמו של מנהיג חזבאללה, ובעיקר בקסם הישגיו אל מול ישראל (במיוחד הצלחתו לכפות עליה נסיגה חד-צדדית מלבנון במאי 2000). לאחר שסוריה נאלצה להוציא את כוחותיה מלבנון באביב 2005, השתחרר חזבאללה סופית מצילה ומשליטתה, ואף הפך לגורם שהסורים תלויים בו לשימור מה שנותר ממעמדם בלבנון. יתר על כן, חזבאללה הפך, לצד איראן, לגורם שסייע לבשאר לעמוד בפני הלחצים האמריקאיים שהופעלו עליו. מלחמת לבנון השנייה רק העצימה מגמה זו ואת התלות – אישית, פוליטית ואף צבאית – של נשיא סוריה באיראן ובחזבאללה.⁸

פרוץ מלחמת האזרחים בסוריה במאוס 2011 היווה המשך ישיר למגמה זו, ואף הביא אותה לשיאה. נוכח האיום על שלטונו, נאלץ בשאר אל-אסד להזעיק לעזרתו את לוחמי חזבאללה, ומאוחר יותר את חיילי משמרות המהפכה של איראן. אנשי חזבאללה הוטלו לראשונה לקרבות בסוריה באפריל 2013, בעיירה אל-קוציר בצפון המדינה, ומאז נשלחו להילחם בכל רחבי המדינה. אנשי משמרות המהפכה של איראן הצטרפו ללחימה בספטמבר 2015.⁹ הגעתם של האיראנים הייתה במקביל להופעתם של מטוסי קרב רוסיים בסוריה, במטרה לסייע לאסד במלחמתו במורדים נגדו. יכולתו של נשיא סוריה להוסיף ולהחזיק מעמד בשלטון, ואף לגבור על אויביו, הפכה, אפוא, לתלויה במידה רבה ואולי אף מכרעת, בנכונות איראן וחזבאללה להתגייס לעזרתו.

אחד מביטוייו של המהפך במעמדם של איראן וחזבאללה במשולש היחסים עם סוריה היה ניסיונם של השניים הראשונים לבסס לעצמם אחיזה ובסיס פעולה נגד ישראל בחזית רמת הגולן. בדרך זו הם ביקשו להפוך את רמת הגולן ל"מגרש משחקים" לפעילות נגד ישראל, דבר שימנע מהם את הצורך לפעול נגדה לאורך הגבול הישראלי-לבנוני. איראן וחזבאללה חששו שפעילות משטח לבנון תגרור

להפלת משטרו של בשאר אל-אסד, בן העדה העלווית הנתמך בידי איראן וחזבאללה. כל אלה הפכו יריבות אידיאולוגית ופוליטית מוכלת ומחוסנת לעימות אלים ואף רצחני בין סונים לשיעים בכל רחבי האזור. צד אחד בעימות זה היא איראן, ולצידה בעלי ברית מקומיים בעיראק, בסוריה, בלבנון ובתימן. הצד השני בעימות כולל מדינות ערביות סוניות, וכן את טורקיה, ולצידן קבוצות אסלאמיות סלפיות, שחלקן, דוגמת קבוצות המורדים בסוריה, נתמך ואף נשלט בידי מדינות ערביות שונות, וחלקן האחר מורכב משלוחות של ארגון "אל-קאעדה", כמו "חזית הסיוע" ("ג'בהת א-נוסרה") ו"המדינה האסלאמית" (דאעש), שהתגלו כרצחניים במיוחד כלפי שיעים באשר הם, כמו גם כלפי קבוצות מיעוט אחרות מתוך האסלאם או מחוצה לו (דוגמת העלווים, הדרוזים, היזידים ואפילו הנוצרים).¹²

החלטתה של איראן באביב 2013 להטיל את חזבאללה למערכה לצידו של בשאר אל-אסד בסוריה, הביאה את ארגוני המורדים במשטרו לנקום בבני העדה השיעית בלבנון. הם עשו זאת על ידי שורה של פיגועי טרור, וכן ירי טילים, לעבר ריכוזים שיעיים בביירות ובבקעת הלבנון, בהם נהרגו עשרות ונפצעו מאות. מהלך זה הביא את חזבאללה להעמיק עוד יותר את מעורבותו במערכה בסוריה, תוך שהוא שם דגש מיוחד על אזורי הגבול הסורי-לבנוני, דוגמת הרי קלמון וצפון בקעת לבנון.¹³ המעורבות הגוברת של חזבאללה בסוריה גרמה להרג של כאלף מלוחמי הארגון. ברקע להרג עומדת ההקצנה בקרב ארגוני האסלאם הסלפי הפועלים בסוריה, הרואים בכל שיעי אויב ובן מוות. אף שההרג של אנשי חזבאללה עורר רטינות בקרב השיעים בלבנון, ההקצנה של הארגונים הסלפיים ואמירותם כלפי העדה השיעית ונציגיה בסוריה לא הותירו למעשה ברירה לשיעים הלבנונים אלא להסתופף מאחורי חזבאללה.¹⁴

סוריה ולבנון – בין וושינגטון למוסקבה

שחקנית חשובה שנעדרה מן הזירה המזרח תיכונית בעשור הראשון של המאה ה-21

תגובה ישראלית קשה, שתכלול פגיעה באוכלוסייה השיעית בדרום לבנון. ואכן, חזבאללה מקפיד לשמור על שקט לאורך הגבול הישראלי-לבנוני מאז הסתיימה מלחמת לבנון השנייה. ישראל פעלה נמרצות מול ניסיונותיהם של איראן וחזבאללה לבסס לעצמם אחיזה בגולן הסורי. עדויות לכך ניתן למצוא בחיסולו של איש חזבאללה ג'יהאד מוע'נייה ואנשיו בינואר 2015 באזור קוניטרה, שיוחס לישראל, ובחיסולו בדצמבר 2015 בדמשק של האסיר המשוחרר סמיר קונטאר, שעמד מטעם חזבאללה בראש התארגנות של דרוזים מן הגולן הסורי לפעול נגד ישראל, חיסול שיוחס גם הוא לישראל.¹⁰ חיסולים אלה הביאו לתגובות של חזבאללה באזור חוות שבעא (הר דב) שבמשולש הגבולות הישראלי-סורי-לבנוני. ספציפית, לאחר חיסול מוע'נייה פגעו אנשי חזבאללה בפטרול ישראלי באותו אזור והרגו שניים מלוחמיו.¹¹

למעשה, מאז התחזקות כוחם ומעמדם של איראן וחזבאללה בסוריה, חזית רמת הגולן, ובעצם סוריה כולה, הפכו בעיני חסן נסראללה וקאסם סולימאני, מפקד כוח קודס של משמרות המהפכה האיראניים, ל"מגרש משחקים" מול ישראל. מצב זה החליף את המצב ששרר בימי אביו של בשאר, חאפז אל-אסד, שהפך מאז סיום מלחמת יום הכיפורים את לבנון כולה ל"מגרש משחקים" מול ישראל.

השסע הסוני-שיעי

חזיתתה של איראן להגמוניה אזורית ולכינונו של מרחב השפעה המשתרע מטהראן, דרך בגדאד ודמשק, עד ביירות, עוררה מתח ביחסיה עם העולם הערבי ואף עם טורקיה. מתח זה העמיק עוד יותר את התהום שנפערה כתוצאה מהחרפת השסע הסוני-שיעי המאפיין את המזרח התיכון בשנים האחרונות, ומצא את ביטוי בהפיכתה של עיראק למדינה הנשלטת בידי הרוב השיעי, תוך דחיקת הסונים, שליטי העבר של עיראק, אל השוליים; בחתירה של חזבאללה להגמוניה בלבנון על חשבון בני העדה הסונית; במתח הסוני-שיעי במפרץ הפרסי ובתימן; ולבסוף, במאבק הסוני

המאמר לקוח ממזכר מיוחד: 'העשור השקט': 2006-2016, בהוצאת המכון למחקרי ביטחון לאומי, שצפוי להתפרסם במהלך 2016.

אדמתה, לידי חזבאללה (רוסיה מצידה העלימה עין מפעילותה של ישראל נגד משלוחי נשק מאיראן או מסוריה לחזבאללה). מפגש האינטרסים האיראני-רוסי, שבו חזבאללה משמש כשותף סמוי, לא הצליח להסתיר מתח מובנה וחילוקי דעות בסיסיים בין שני הצדדים לגבי עתידה של סוריה: האם תהיה זו מדינה הנתונה להשפעה איראנית או כזו שתשרור בה הגמוניה רוסית?

מן הזירה החיצונית אל הפנימית

הצלחתו של חזבאללה לשווק את מלחמת לבנון השנייה כניצחון, לא סייעה לארגון רבות מבית – לא בתוך העדה השיעית, שרטנה על המחיר שנאלצה לשלם עבור המלחמה, ולא מול השחקנים האחרים במערכת הפנים-לבנונית, שהתרשמו אמנם מיכולתו של חזבאללה לשרוד את המהלומות שהנחיתה עליו ישראל, אבל נותרו נחושים לשמר את מעמדם למול האתגר שהציב להם הארגון. בבחירות לפרלמנט הלבנוני, שהתקיימו ביוני 2009, אף עלה בידו "מחנה 14 במארס", בראשות משפחת אל-חרירי הסונית ושותפיה הדרוזים והנוצרים, לזכות ברוב מול מחנה חזבאללה ואמל השיעים ובעלי בריתם מן המחנה המרוני, בראשות גנרל מישל עאון.¹⁵ במקביל, הבשילה החקירה הבין-לאומית בעניין רצח רפיק אל-חרירי לכדי כתבי אישום נגד כמה מבכירי חזבאללה. הארגון אמנם דחה בחמת זעם את ההאשמות נגדו ונמנע מלהסגיר את אנשיו, אך גם לא "שבר את הכלים" בזירה הלבנונית. הסיבה לכך הייתה העובדה שממשלת לבנון, בה שותף חזבאללה, נוטלת חלק במימון פעילותם של ועדת החקירה הבין-לאומית על רצח אל-חרירי ובית הדין הבין-לאומי שבפניו נשפטים אנשי חזבאללה שלא בנוכחותם.¹⁶

חזבאללה נאלץ להוסיף ולהיאבק על ההגמוניה בזירה הפנים-לבנונית, תוך שילוב של סבלנות וגמישות פוליטית, ואפילו נכונות לפעול במסגרת קונצנזוס של ממשלות קואליציה – כל עוד אלו שירתו את מטרותיו. כך, למשל, נטל הארגון חלק במרבית הממשלות שקמו בלבנון מאז מלחמת

ושבה אליה "בגדול" היא רוסיה. רוסיה ניצלה את ההיחלשות במעמדה של ארצות הברית באזור, שהחלה למעשה עוד בימיו של הנשיא ג'ורג' בוש, נוכח המבוי הסתום אליו נקלעה המעורבות האמריקאית בעיראק והכישלון של המדיניות האמריקאית כלפי סוריה ולבנון. מדיניות זו נועדה להחליש את בשאר אל-אסד, ואולי אף להפילו מכיסאו, וכן לחזק את הגורמים בלבנון המתנגדים לחזבאללה, שבראשם עמד מנהיג הסונים במדינה, סעד אדין אל-חרירי. ברק אובמה, שהחליף את ג'ורג' בוש בבית הלבן, ניסה תחילה לרכוש את ליבם של תושבי האזור ומנהיגיהם במסרים רכים של פיוס והבטחות לפתוח בדף

למעשה, מאז התחזקות כוחם ומעמדם של איראן וחזבאללה בסוריה, חזית רמת הגולן, ובעצם סוריה כולה, הפכו בעיני חסן נסראללה וקאסם סולימאני, מפקד כוח קודס של משמרות המהפכה האיראניים, ל"מגרש משחקים" מול ישראל. מצב זה החליף את המצב ששרר בימי אביו של בשאר, חאפז אל-אסד, שהפך מאז סיום מלחמת יום הכיפורים את לבנון כולה ל"מגרש משחקים" מול ישראל

חדש ביחסי ארצות הברית עם העולם הערבי, אבל לאחר שהדבר לא עלה בידיו, ואת האזור פקדה סערת "האביב הערבי", ויתר אובמה על חזונו ואפילו ביקש להתנתק מן האזור ולצמצם למינימום את המעורבות האמריקאית בו.

חולשתה של ארצות הברית אפשרה, כאמור, לנשיא רוסיה ולדימיר פוטין לחזור למזרח התיכון ולמלא את החלל שנוצר. הזירה שבה בחר פוטין כנקודת פתיחה למהלך השיבה אל האזור הייתה סוריה, אליה החלה רוסיה לשוב בספטמבר 2015. להשגת יעד זה היה פוטין מוכן לשתף פעולה, ולו באופן טקטי, עם איראן, ובמשתמע גם עם חזבאללה. בפועל, שיתוף פעולה זה כלל חסות רוסית לפעילותם של איראן וחזבאללה בסוריה, שמבחינתם הקנה להם רווחים ברורים: לגיטימציה אזורית ובין-לאומית, ובמישור הבילטרלי המידי – אספקת נשק רוסי לאיראן והתעלמות רוסית מ"זליגת" נשק כזה מסוריה, או דרך

המאמר לקוח ממזכר מיוחד: 'העשור השקט': 2006-2016, בהוצאת המכון למחקרי ביטחון לאומי, שצפוי להתפרסם במהלך 2016.

<http://www.mediarrelations-lb.org/article.php?id=3684&cid=164#.Vr-GwU0UFDw>.

2. אייל זיסר, "ישראל וסוריה בעקבות מלחמת לבנון השנייה (2006-2009): בין תופי המלחמה לפעמי השלום", בתוך: **אתגרים ביטחוניים ומדיניים במבחן המציאות, ישראל בין העולם הערבי והזירה הבינלאומית**, מיכאל מ' לסקר ויצחק רונן עורכים (רמת גן: הוצאת אוניברסיטת בר אילן, תשע"ג), עמ' 582-563; לנאומו של בשאר אל-אסד בוועידת העיתונאים הערביים בדמשק, זמן קצר לאחר סיומה של מלחמת לבנון השנייה, ראו: **סאנא** (סוכנות הידיעות הערבית הסורית), 15 באוגוסט 2006, <http://www.rtv.gov.sy/index.php?d=100349>.
3. מאמון אפנדי, "הל מא זאל אל-צראע ערביא-אסאראליא?" ("האם הסכסוך עודנו ערבי-ישראלי?"), **אל-ערבייה**, 7 באוגוסט 2006; **אל-ערבייה**, 11 באוגוסט 2014.
4. למברקי השגרירות האמריקאית מביירות בזמן מלחמת לבנון השנייה ולאחריה, כפי שהם מופיעים באתר "ויקיליקס", ראו: <https://wikileaks.org/Leaks-> .html
5. "ג'נבלאט יערב ען מח'אופה מן אסתעדאד חזבאללה לחרב ג'ידידה" ("ג'נבלאט מביע את חששו מהכנותיו של חזבאללה לקראת מלחמה חדשה"), **אל-ערבייה**, 25 בינואר 2008, <http://www.alarabiya.net/articles/2008/01/25/44694.html>.
6. ראו למשל דבריו של ראש אמ"ן לשעבר, אלוף אביב כוכבי, אצל: שחר חי, "מדויקים וקטלניים: 170 אלף טילים מאיימים", **ynet**, 29 בינואר 2014, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4482538,00.html>.
7. אייל זיסר, "ארוכה הדרך לשלום עם סוריה, ממלחמת לבנון השנייה לגישושי השלום באנקרה", **עדכן אסטרטגי**, כרך 11, גיליון 2 (אוקטובר 2008), עמ' 107-95, [http://heb.inss.org.il/uploadimages/Import/\(FILE\)1225748336.pdf](http://heb.inss.org.il/uploadimages/Import/(FILE)1225748336.pdf).
8. לרקע כללי בנושא זה ראו: מאיר אלרן ושלמה ברום (עורכים), **מלחמת לבנון השנייה: היבטים אסטרטגיים** (תל אביב: ידיעות אחרונות-ספרי חמד, 2007).
9. "אלפי חיילים איראנים בסוריה", **ישראל היום**, 15 באוקטובר 2015, <http://www.israelhayom.co.il/article/321097>.
10. יואב זיתון ורועי קייס, "ג'יהאד מורנייה תכנן פיגועים ברמת הגולן", **ynet**, 19 בינואר 2015, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4616461,00.html>; רועי קייס, "חיזבאללה: סמיר קונטאר, רוצח משפחת הרן, חוסל בתקיפה ישראלית בדמשק", **ynet**, 20 בדצמבר 2015, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4741487,00.html>.
11. יואב זיתון, "תקרית בצפון: שני חיילים נהרגו בגבול הצפון", **ynet**, 29 בינואר 2015, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4620371,00.html>.
12. אייל זיסר, "ממלכת דאע"ש בסוריה", בתוך: **המדינה**

לבנון השנייה, אך כאשר חש מאוים הוא פעל בכוח: במאי 2008, בעקבות החלטות של הממשלה שפגעו באינטרסים שלו, השתלטו אנשיו לזמן מה על מערב ביירות. הם החזיקו בשטח עד להשגת הסכם דוחא, שאפשר יציאה מהמבוי הסתום ששרר בין גורמי הכוח בלבנון.¹⁷

בסוריה לא הצליח בשאר אל-אסד לתרגם את הצלחותיו בזירת החוץ – דימויו כמנהיג שהתריס מול ישראל וארצות הברית והצליח להיחלץ ללא כל נזק או ויתור אידיאולוגי מהבידוד שכפה עליו ג'ורג' בוש – לביסוס התמיכה בו ולהבטחת מעמדו בקרב הציבור הסורי, ובמיוחד במגזר הסוני באזורי הכפר והפריפריה של סוריה. מגזר זה, שנקלע למשבר כלכלי קשה נוכח בצורות שפקדו את המדינה ובשל מדיניות ממשלתית שביקשה לקדם פתיחות כלכלית על חשבוננו, היה זה שהתחיל במאוס 2011 את גל המחאה נגד בשאר אל-אסד, שהתפתח לימים למהפכה הסורית ולמלחמת האזרחים המתנהלת מאז במדינה.¹⁸

סיכום

חסן נסראללה התנבא בקיץ 2006 כי מלחמת לבנון השנייה עתידה להפוך לנקודת ציון היסטורית ולתחילת הספירה לאחר לקצה של מדינת ישראל. באותה נשימה ביקש נסראללה להפוך את המלחמה לאבן דרך בדרכו של חזבאללה להשגת הגמוניה בלבנון. בפועל, הדבר לא עלה בידיו: מלחמת לבנון השנייה לא שברה את מחנה מתנגדיו של חזבאללה בלבנון, ובה בעת הסיטה את אור הזרקורים לעבר זהותו השיעית של הארגון, לקשריו עם איראן, ואף לתלותו בה ובתכתיביה. זאת ועוד, ניתן לראות במלחמת לבנון השנייה מבוא, הגם שלא ישיר, למהפכה המתחוללת בסוריה. מאז פרוץ מהפכה זו, היא מציבה אתגר קשה, שלפרקים נראה כקיומי, לא רק בפני בשאר אל-אסד, אלא גם בפני בעל בריתו חזבאללה.

הערות

1. ראו נאומו של חסן נסראללה מ-22 בספטמבר 2006: "כלימת אל-סיד נצראללה פי ד'כרא אנתצאר אב 2006" ("דבריו של הסיד נסראללה לרגל ניצחון אוגוסט 2006"), **אל-עללקאת אל-אעלאמיה**,

המאמר לקוח ממזכר מיוחד: **'העשור השקט': 2006-2016**, בהוצאת המכון למחקרי ביטחון לאומי, שצפוי להתפרסם במהלך 2016.

- Parliamentary Elections", <https://www.ndi.org/node/16115>.
- 16 לדו"ח ועדת החקירה ולמהלך דיוניו של בית הדין הבין-לאומי ראו אתר בית הדין: <http://www.stl-tsl.org/en/>
- 17 Robert F. Worth and Nada Bakrimay, "Deal for Lebanese Factions Leaves Hezbollah Stronger", *The New York Times*, May 22, 2008, http://www.nytimes.com/2008/05/22/world/middleeast/22lebanon.html?_r=0
- 18 אייל זיסר, **סוריה: מחאה, מהפכה, מלחמת אזרחים** (תל אביב: מרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון, 2014).
- האסלאמית: דגל שחור מתנוסס מעליה**, יורם שוייצר ועומר עינב עורכים (תל אביב: המכון למחקרי ביטחון לאומי, 2015), עמ' 109-115.
- 13 ג'קי ח'ורי, "לפחות 43 הרוגים ועשרות פצועים בפיגוע כפול בדרום ביירות; דאעש נטל אחריות", **הארץ**, 12 בנובמבר 2015, <http://www.haaretz.co.il/news/world/middle-east/1.2775299>
- 14 Robert Rabil, *Salafism in Lebanon. From Apoliticism to Transnational Jihadism* (Washington D.C: Georgetown University Press, 2014)
- 15 לסקירה על הבחירות לפרלמנט הלבנוני בשנת 2009 ראו: The National Democratic Institute, "Final Report on the 2009 Lebanese